

Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme

Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2005–2006

Alueiden kehittämislain (602/2002) ja VN:n
alueiden kehittämisasetuksen (1224/2002) mukainen
erityisohjelma

Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2006

**Alueiden kehittämislain (602/2002) ja VN:n
alueiden kehittämisasetuksen (1224/2002) mukainen**

erityisohjelma

Julkaisija: Maa- ja metsätalousministeriö

Kannen kuva: MMM:n kuva-arkisto

ISSN 1238-2531

ISBN 952-453-204-2

Taitto: PixPoint ky

Kirjapaino: Vammalan kirjapaino Oy

Kuvailulehti

Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö	Julkaisuaika joulukuu 2004
Tekijä(t)	Valtioneuvosto	
Julkaisun nimi	Elinvoimainen maaseutu - yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005-2006. Alueiden kehittämislain (602/2002) ja VN:n alueiden kehittämisasetuksen (1224/2002) mukainen erityisohjelma.	
Tiivistelmä	<p>Vuoden 2003 alusta voimaan tullut aluekehityslaki ohjaa aluepoliittisia linjauksia ja toimenpiteitä osana aluekehittämisen suunnittelujärjestelmää. Valtakunnallisella tasolla aluepoliittiset linjaukset ja toimenpiteet sovitetaan yhteen hallituksen valtakunnallisessa alueiden kehittämistä koskevassa tavoitepäätöksessä, erityisohjelmissa ja hallinnonalojen alueiden kehittämisstrategioissa. Lain tarkoittamia <i>erityisohjelmia</i> ovat aluekeskusohjelma, maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma, osaamiskeskusohjelma ja saaristo-ohjelma. Maaseutupoliittisesta erityisohjelmasta on säädetty aluekehityslain (602/2002) sekä valtioneuvoston asetuksessa alueiden kehittämisestä (1224/2002).</p> <p>Aluekehityslain mukaan valtioneuvosto hyväksyy erityisohjelmat, joista yksi on maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma. Kokonaisuohjelma sisältää monia linjauksia ja ehdotuksia myös muille kuin valtionhallinnolle. Näistä valtioneuvosto ei voi tehdä päätöstä. Siksi laaditaan kokonaisuohjelmaan perustuva maaseutupoliittinen erityisohjelma, joka sisältää valtionhallinnon linjaukset ja päätökset maaseudun kehitystyössä. Ohjelmien yhteisten asioiden linjaukset ovat yhteneväiset. <i>Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma</i> on käytännössä maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän toimintaohjelma. <i>Maaseutupolitiikan erityisohjelma</i> on kokonaisuohjelman poliittinen osa eli valtioneuvoston maaseutupolitiikan lähivuosien linjaus.</p> <p>Kokonaisuohjelma ja sen pohjalta laadittu erityisohjelma keskittyvät laajan maaseutupolitiikan kysymyksiin ja maaseutupolitiikan järjestelmän kehittämiseen. Erityisohjelma on strategialtaan tiivis ja tavoitteellinen. Päätökset on mitoitettu siten, että ne ovat toteutettavissa tai ratkaisevasti saatavissa liikkeelle vuosien 2005-2006 aikana.</p>	
Asiasanat	Maaseutupolitiikka, kokonaisuohjelma, erityisohjelma, maaseutupolitiikan toimintalinjat	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 15/2004	
Julkaisun teema	Maaseutupolitiikka	
	ISSN 9238-2531	ISBN 952-453-204-2
	Sivuja 28	Kieli Suomi
	Luottamuksellisuus	Hinta
Julkaisun myynti/jakaja	Maa- ja metsätalousministeriö	
Julkaisun kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö	
Painopaikka ja -aika	Vammalan kirjapaino, Vammala 2004	
Muut tiedot		

Documentation page

Publisher	Ministry of Agriculture and Forestry	Date	December 2004
Author(s)	The Government of Finland		
Title of publication	Viable Countryside - our joint responsibility. Special Rural Policy Programme 2005-2006. Special programme referred to in the Regional Development Act (602/2002) and Government Decree on Regional Development (1224/2002).		
Abstract	<p>The Regional Development Act, which entered into force in the beginning of 2003, steers the rural policy lines and measures as part of the procedure for the regional development planning. On the national level the regional policy lines and measures are harmonised in the Government Decision concerning the national regional development targets, special programmes and regional development strategies of different administrative sectors. The special programmes referred to in the Act are the Regional Centre Programme, Rural Policy Programme, Centre of Expertise Programme and Island Development Programme. Provisions on the Special Rural Policy Programme are laid down in the Regional Development Act (602/2002) and Government Decree on Regional Development (1224/2002).</p> <p>According to the Regional Development Act, the Finnish Government approves the special programmes, including the Rural Policy Programme. The Rural Policy Programme also contains opinions and proposals to parties other than the State Government and the decisions on these do not fall within the competence of the Government. This is why a separate Special Programme is drawn up on the basis of the Rural Policy Programme, which contains only the Government policies and decisions concerning regional development work. The outlines for the common issues are the same in both programmes. In practice the Rural Policy Programme constitutes the action programme of the Rural Policy Committee. The Special Rural Policy Programme is the policy section of the general programme which outlines the Government policy for rural development in the near future.</p> <p>The Rural Policy Programme and the Special Programme drawn up on the basis of this concentrate on the broad rural policy issues and development of the rural policy system. In terms of the strategy the Special Programme is concise and goal-oriented. The decisions are such that they can be implemented or their implementation will get off to a good start in 2005-2006.</p>		
Keywords	Rural policy, Rural Policy Programme, Special Programme, priorities for rural policy		
Publication series and number	Publications of the Ministry of Agriculture and Forestry 15/2004		
Theme of publication	Rural policy		
	ISSN 9238-2531	ISBN 952-453-204-2	
	No. of pages 28	Language Finnish	
	Restrictions	Price	
For sale at/distributor	Ministry of Agriculture and Forestry		
Financier of publication	Ministry of Agriculture and Forestry		
Printing place and year	Vammalan kirjapaino Oy (Vammala Printers), Vammala, Finland 2004		
Other information			

Sisällysluettelo

1. OHJELMAN TARKOITUS JA ELINVOIMAISEN MAASEUDUN VISIO	8
2. MAASEUDUN ALUERAKENTEEEN MUUTOS	11
2.1. Väestö- ja työpaikkakehitys	11
2.2. Maaseutujen moninaisuus	12
2.3. Maaseutujen kehitysprosesseja	13
3. MAASEUTUPOLITIIKAN ARVIOINTIA	17
4. MAASEUTUPOLITIIKAN TOIMINTALINJAUKSIA UUDISTETAAN	19
4.1. Elinkeinojen ja työn uudistaminen	19
4.2. Osaamisen tason nostaminen	20
4.3. Peruspalvelut ja asuminen	21
4.4. Maaseudun toimintarakenteiden vahvistaminen	22
5. OHJELMAKAUDEN 2005-2006 TOIMENPITEET	23
6. ERITYISOHJELMAN TOTEUTUS JA TARVITTAVAT VARAT	27
6.1. Valtioneuvosto päättää, ministeriryhmä seuraa, maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä avustaa toteutuksessa	27
6.2. Valtiontaloudelliset vaikutukset	27

1. Ohjelman tarkoitus ja elinvoimaisen maaseudun visio

Maaseutupolitiikan tavoitteena on taata elinvoimainen ja toimiva maaseutu. Maaseudun lukuisten määritelmien mukaisesti myös elinvoiman ainekset ovat kirjavat ja vaihtelevat. Pidemmän aikavälin visio Suomen maaseudun elinvoimasta sisältää sekä ajassa omalakisesti toteutuvia asioita että poliittisesti ohjattavia tekijöitä. *Maaseutu on kaupunkien kanssa vuorovaikutuksessa oleva, kansallisiin ja kansainvälisiin kehityskulkuihin kytkeytyvä, monimuotoinen, osaavien ja tahtovien ihmisten sekä luonnon muodostama haja-, kylä- ja pikkukaupunkiasumisen ja yhä useampien ammattien yhteisö.*

Maaseutu on pysyvä, mutta maaseutupolitiikka vielä nuori politiikan ala. Maaseutu on pitkien etäisyyksien kylä, metsiä ja peltoa, määritelmästä riippuen joka toisen tai joka viidennen suomalaisen asuinpaikka. Suomi on suurine, harvaanasuttuine maaseutuineen ja pohjoisine sijainteineen hyvin poikkeuksellinen maa Euroopassa. Suomessa on erityinen tarve kehittää maaseudun olosuhteisiin *purevaa politiikkaa, joka samalla ottaa huomioon maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen antamat mahdollisuudet.* Vaikka elinvoimaisen maaseudun ehdot ovat kovat, *kaikkiin elinvoimaisen maaseudun osatekijöihin voidaan vaikuttaa useiden politiikanalojen keinoilla ja maaseutupolitiikalla.*

Maaseutupolitiikan strategisena tavoitteena on maaseudun pitäminen nykyistä vahvemmin mukana alueellisessa ja kansallisessa kehittämisessä. *Aluekehittämisen lähtökohtana tulee olla vahva maaseutu- ja kaupunkipolitiikka sekä niitä yhdistävä vuorovaikutuspolitiikka.* Tällainen aluepolitiikan asetelma takaa myös parhaat aluerakenteelliset edellytykset Suomen menestyksen välineille etenevän globalisaation maailmassa.

Suuret väestön, ammattien ja teknologian muutokset vaikuttavat rajusti maaseutuun. Maatalous on monilla alueilla maaseudun perusta, mutta

ei enää ainoa elinkeino maaseutuyhteisöissä. Rakennemuutos ei sinänsä edellytä, että maaseutu on aina ja kaikkialla menettäjä. Uusilla tavoitteilla, ratkaisuilla, järjestelyillä ja organisoitumisilla saadaan aikaan sekä vastaiskua että uusia toimintamahdollisuuksia. Miten se kussakin tapauksessa tehdään, on maaseutupolitiikan ydinkysymyksiä. Yksi välttämätön vaikkakaan ei riittävä ehto on maaseudun asukkaiden lisääntyvä vastuunotto alueensa kehittymisestä, mihin sisältyy suuri vaikuttamismahdollisuus. Kun olosuhteet ovat ratkaisevasti muuttuneet, eivät myöskään entiset organisaatiot ja toimintatavat enää päde. *Uusien, voimia kokoavien mekanismien aikaan saaminen on maaseudun kehittymisen ehto.* Tällä hetkellä valtion ja kuntien tukivarat hajaantuvat monille vanhoille mutta osin riittämättömästi toimiville organisaatioille. Myös toimintatilojen omistus- ja kunnostusvastuissa on muutospaineita olosuhteiden muuttuessa. *Maaseudun toiminnallisten ja organisatoristen rakenteiden uusiminen on välttämätöntä.*

Vuoden 2003 alusta voimaan tullut uusi aluekehityslaki selkeytti aluekehittämisen suunnittelujärjestelmää. Aluepolitiikkaa ohjataan ohjelmallisella kehittämistyöllä ja valtakunnan tasolla aluepoliittiset linjaukset ja toimenpiteet sovitaan yhteen hallituksen valtakunnallisessa alueiden kehittämistä koskevassa tavoitepäätöksessä, erityisohjelmissa ja hallinnonalojen alueiden kehittämisstrategioissa. Lain tarkoittamia *erityisohjelmia* ovat aluekeskusohjelma, maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma, osaamiskeskusohjelma ja saaristo-ohjelma. Maaseutupoliittisesta erityisohjelmasta on säädetty aluekehityslaisissa (602/2002) sekä valtioneuvoston asetuksessa alueiden kehittämisestä (1224/2002).

Maakuntien alueellisen kehittämisen pitkän aikavälin linjaukset tehdään maakuntasuunnitelmissa. Lähivuosien tavoitteet nivotaan yhteen *maakuntaohjelmassa.* Lisäksi laaditaan vuosittain

Kuva 1. Suomen maaseutupoliittinen järjestelmä

konkreettisia toimenpiteitä ja rahoitusta käsittelevä maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma. Toimenpiteitä rahoitetaan joko EU-osarahoitteisista ohjelmista tai kokonaan kansallisella rahoituksella.

Maaseutupolitiikka laajana käsitteenä sisältää usean eri hallinnonalan maaseutuun välittömästi tai välillisesti vaikuttavia toimenpiteitä (Kuva 1). Suppeasti määritelty maaseutupolitiikka sisältää muita politiikanaloja tukevat ja täydentävät maaseutuun kohdistuvat suorat toimenpiteet. Maaseutupolitiikka on sektoripolitiikoille rinnakkainen ja yhdenvertainen muille politiikanaloille sekä politiikkaohjelmille. Se ei ole sektoripolitiikkaa, vaan luonteeltaan verkostopohjaista, eri politiikan alueita, asiantuntijajärjestelmän osia ja maaseudun toimijoita yhteen liittävää ja koordinoivaa politiikkaa. Maaseudun kehittäminen hoidettuna eri sektoripolitiikoiden ja ministeriöiden aluestrategioiden avulla ei riitä. *Maaseutupolitiikalla on omia tehtäviä ja se tarvitsee vastuulliset toimijat kaikilla toimintatasoilla.*

Pääministeri Matti Vanhasen hallitus sitoutui ohjelmassaan päivittämään maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman. Edellinen eli 3. kokonaisuohjelma on toteutuksensa loppusuoralla. Lähes kaikki sen esitykset on toteutettu. Tarvitaan uusi ohjelma suuntaamaan maaseudun kehittämistöimiä. *Kokonaisuohjelma ja sen pohjalta laadittu erityisohjelma keskittyvät laajan maaseutupolitiikan kysymyksiin ja maaseutupolitiikan järjestelmän kehittämiseen.*

Uudistetun aluekehityslain mukaan valtioneuvosto hyväksyy nk. erityisohjelmat, joista yksi on maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma. Kokonaisuohjelma sisältää kuitenkin luonteensa mukaisesti paljon linjauksia ja ehdotuksia myös muille kuin valtioneuvostolle. Näistä valtioneuvosto ei voi tehdä päätöstä. Siksi laaditaan kokonaisuoh-

jelmaan perustuva maaseutupoliittinen erityisohjelma, joka sisältää valtioneuvoston linjaukset ja päätökset maaseudun kehitystyössä. Ohjelmien yhteisten asioiden linjaukset ovat yhteneväiset. Selvyyden vuoksi puhutaan *maaseutupoliittisesta kokonaisuohjelmasta*, joka on käytännössä maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän toimintaohjelma. *Maaseutupolitiikan erityisohjelma* on kokonaisuohjelman poliittinen osa eli valtioneuvoston maaseutupolitiikan lähivuosien linjaus. Aluekehityksasetuksen mukaan erityisohjelmassa tarkastellaan myös muiden ohjelmien yhteensovittamista ja linkitystä. Tämä on tehty maaseutupoliittista erityisohjelmaa tukevassa kokonaisuohjelmassa.

Maaseudulla on edellytykset olla fyysisesti ja sosiaalisesti vetovoimainen asuin-, kulutus- ja yrittämisympäristö, mutta myönteisiä olosuhteita ei saavuteta itsestään. Kaikki vision osat edellyttävät tahtoa ja uskoa tulevaisuuteen. Erityisohjelma on strategialtaan tiivis ja tavoitteellinen. Päätökset on mitoitettu niin, että ne ovat toteutettavissa tai ratkaisevasti saatettavissa liikkeelle lähimmän kahden vuoden aikana.

Erityisohjelman valmistelu on ollut monivaiheinen ja sitouttava. Prosessi on selostettu tämän ohjelman taustalle laaditun maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman liitteessä 1. Samoin on kuvattu ympäristövaikutusten (YVA) ja sukupuolivaikutusten (SUVA) arvioinnit kokonaisuohjelman liitteessä 2. Erillistä alueellisten vaikutusten (AVA) arviointia ei ole tehty, sillä se on sisäänrakennettu kokonaisuohjelmaan.

Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman ehdotusten vaikuttavuusarviointi ja sen eri osatekijät on yksityiskohtaisesti käsitelty ohjelman liitteessä 4. Erityisohjelman päätösten vaikuttavuusarvioinnissa käytetään osaa liitteessä neljä mainituista osatekijöistä.

2. Maaseudun aluerakenteen muutos

Suuria haasteita *hallituksen maaseudun kehittämispolitiikalle asettavat* alueiden välisten kehittämisedellytysten erojen kaventaminen, muutto liikkeen ja väestörakenteen tasapainottaminen, väestön ikääntyminen ja suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle, maaseudun työllisyys ja sen elinkeinojen monipuolistaminen, maaseudun palveluverkoston toimivuus sekä tarve kehittää kaupunki- ja maaseutupolitiikan toisiaan tukevaa yhteistyötä.

Useimmilla maaseutualueilla väkiluku on jo pitkään laskenut ja näyttää laskevan edelleen. Toisaalta keskusten läheisellä maaseudulla on kuntia, joiden asukasluvu kasvaa. Väestön ikääntyminen on yleisilmiö, joka koskettaa myös useimpia keskuksia. Joillekin syrjäisille ja kooltaan pienille kunnille vinoutuva ikärakenne alkaa tuottaa lähes ylivoimaisen ongelman palvelujen järjestämiseen. Väestön ikärakenteen alueelliseen epätasapainoisuuteen voidaan puuttua tietoisella yhteiskuntapolitiikalla. Laajasti ymmärretyllä aluepolitiikalla voidaan vaikuttaa parhaiten väestön rakenneongelmiin. Erityisen tärkeää on maaseudun nuorten aseman kohentaminen.

Yritysmaailman muutokset ovat osaltaan johtaneet tilanteeseen, jossa maaseutu on aivan liian harvan elinkeinoalan varassa. Kansantalouden voimavarojen käytön ja alueellisen tasapainon kannalta elinkeinojen monipuolistaminen on tarpeellista.

Maaseudun palvelurakenteessa on tapahtunut useita muutoksia. Palvelut ovat vähentyneet ja niiden tarjonta on siirtynyt osittain taajamiin. Toisaalta palvelujen saavutettavuus ei ole toimipisteiden poistumisen tahdissa heikentynyt. Maaseudulla on edelleen palvelujen tarvitsijoita, joten palvelujen saatavuuteen ja laadukkuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Maaseudun palvelut voidaan säilyttää tai niitä voidaan jopa lisätä sektorirajat ylittävällä yhteistyöllä

sekä tieto- ja viestintäteknologialla. Palveluiden luonteen muuttumisesta johtuen myös uudet palveluyritysmuodot kuten hoivayrittäjyys ja matkailuyrittäjyys tarjoavat uusia mahdollisuuksia maaseudulla.

Meneillään olevien maaseutupoliittisten kehittämisprosessien jäsentäminen ei onnistu pelkkien kehittämisohjelmien avulla. Ne ovat taloudellisesti runsaimmat ja organisatorisesti vahvimmat prosessit, mutta niihin kaikkiin liittyy alueellisia, taloudellisia ja ajallisia rajoitteita. Ne ovat vain välineitä maaseudun elinvoiman saavuttamisessa. Ohjelma- ja hanketoimintaa on käytettävä myös rakenteellisten uudistusten edistämiseen. Muutoin ohjelmatoiminnan tulokset eivät jää kestäväksi.

2.1. Väestö- ja työpaikkakehitys

Vuoden 2002 lopussa maaseudulla asui noin 42 prosenttia suomalaisista. Työpaikoista vain 32 prosenttia sijaitsi maaseudulla vuoden 2001 tilanteen mukaan. Väestö- ja työpaikkaosuuksien iso ero kuvaa keskuksissa työssäkäynnin voimakkuutta.

Väestön kasvualueet keskittyivät 1990-luvun alussa maakuntakeskusten ympäröivien kuntien lisäksi myös laajemmin maakuntien maaseutualueille, kuten Keski-Pohjanmaalle, Pohjois-Pohjanmaan eteläosiin, Lappiin, Keski-Suomeen, Pirkanmaalle, Kanta-Hämeeseen, Varsinais-Suomeen ja Uudellemaalle. *Vuosina 1996–2002 väestön kasvualueet ovat supistuneet maakuntakeskusten ympärillä pienemmiksi ja maakuntien kasvualueet ovat lähes hävinneet lukuun ottamatta Etelä-Suomea.* Väestön kasvualueet ovat keskittyneet Tampereen ja Turun ympäristöön sekä koko Uudenmaan alueelle.

Tarkasteluaikavälin voimakkaasta taloudellisesta lamasta huolimatta työpaikkamäärä lisääntyi

uustyöpaikka- ja työpaikkakasvualueilla yli 50 000 työpaikalla. Työpaikkojen vähentymisalueiden menetykset painoivat kuitenkin kokonaiskehityksen selvästi negatiiviseksi: maaseutualueiden työpaikat vähentyivät yhteensä noin 63 000 (-16 %). Vuosien 1995–2000 selvästi suotuisampi yleinen talouskehitys näkyy työpaikkojen kasvualueiden selvänä laajentumisena ja työpaikkojen vähentymisalueiden pientymisenä 1990-luvun alkupuoliskoon nähden. *Maaseutualueiden kokonaistyöpaikkamäärä säilyikin lähes ennallaan.*

Työpaikkakehityksen toimialoittainen tarkastelu osoittaa 1990-luvun alkupuolella työpaikkojen vähentyneen muutamaa toimialaa lukuun ottamatta lähes kaikilla toimialoilla. Eniten työpaikat vähenivät maa- ja metsätaloudessa ja seuraavaksi eniten teollisuudessa. Työpaikkakato oli suurin näillä samoilla toimialoilla myös 1990-luvun loppupuolella, mutta maa- ja metsätaloudessa vähennys oli yli kaksi kertaa pienempi kuin aikaisemmin. Sen sijaan *monien palvelualojen ja rakentamisen työpaikat lisääntyivät, mikä tasapainotti työpaikkojen muutoksen lähelle nollakasvua (-728). Palvelualoista eniten kasvoivat kauppa, terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut, kiinteistö- ja liike-elämän palvelut sekä muut palvelut.*

Huomioita työpaikkamuutoksista maaseutu-tyypeittäin: *kaikkien maaseututyypin alueilla työpaikkakehitys on ollut suotuisampaa vuosina 1995–2000 kuin 1990–1995: työpaikkojen kasvualueet ovat laajentuneet ja vähentymisalueet pientyneet.*

- Uusia työpaikkoja on syntynyt alueellisesti laajimmin kaupunkeihin ja kaupunkien läheiselle maaseudulle, mutta harvaan asutun maaseudun työpaikkakasvu oli suhteellisesti suurinta.
- Uusia työpaikkoja on syntynyt laajimmin Ahvenanmaan, Lapin ja Uudenmaan maaseutualueille ja vastaavasti uusien työpaikka-alueiden laajuus oli pienin Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla; maaseudun työpaikkakasvu oli

kuitenkin suhteellisesti suurinta Etelä-Pohjanmaalla (vuodet 1995–2000).

- Työpaikkojen kasvualueilla työpaikkamäärän suhteellinen kasvu on ollut useimmissa maakunnissa 2–3 kertaa suurempi 1990-luvun jälkipuoliskolla kuin 1990-luvun alkupuoliskolla.
- Työpaikkojen vähentyminen on koskettanut laajimpia alueita Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla ja pienimpiä alueita Kainuussa ja Lapissa, mutta työpaikkojen vähentyminen on ollut suhteellisesti suurinta pääosin muilla alueilla (Pohjois-Pohjanmaa, Itä-Uusimaa, Kanta-Häme ja Lappi).

Sama suunta näyttää jatkuvan 2000-luvun alkupuolella. Vuoden 2002 alueellisten työssäkäyntitilastojen mukaan ydinmaaseudulla sijaitsi 313 000 työpaikkaa ja harvaan asutulla maaseudulla 168 000 työpaikkaa. Näin ollen yhteensä hieman alle 500 000 työpaikkaa sijaitsi harvaan asutulla tai ydinmaaseudulla. Lisäksi kaupunkien läheisellä maaseudulla oli vuonna 2002 lähes 250 000 työpaikkaa.

Yhteenvedon voidaan sanoa, että kolmannes työpaikoista sijaitsee maaseudulla ja kaikista työssäkäyvistä maaseudulla asuu yli 40 %. Maaseudun työmarkkinat ovat siten niin laajat, että niiden kehittymisellä on merkitystä paitsi alueille itselleen myös koko maalle.

2.2. Maaseutujen moninaisuus

Luonnonolosuhteiden merkitys maaseudun alueellisessa erilaistumisessa on vähentynyt. Maaseudulle on tullut uusia toimintoja: monenlaista teollista ja muuta yrittäjyyttä sekä yhteiskunnallisia palveluja. Lisäksi maaseudulla on yli 400 000 vapaa-ajan asuntoa. Maaseudun suurin yksittäinen väestöryhmä on taajamissa työssäkäyvät.

Maaseutu ei ole yhtenäinen alue vaan sen kulttuuriset, maisemalliset ja elinkeinolliset piirteet

vaihtelevat suuresti jopa maantieteellisesti melko suppealla alueella. Mitä lähempää maaseutua katselee, sen vaihtelevampana sen näkee. Yhtenäisten ja erityisesti maaseutuun tai erityisesti kaupunkiin liittyvien elämäntapojen, kulttuuri-ilmiöiden ja ammattien aika on ohi. Nykyistä yhteiskuntaa leimaa sirpaloituminen ja se ilmenee yhtä hyvin maaseuduilla kuin kaupungeissa. Maaseutu on suhteellinen käsite, ja vahvasti kulttuurisesti määräytynyt.

Suomen maaseutututkimuksessa ja -politiikassa on tutkimustyön ja keskustelun jälkeen päädytty kuntatyyppittelyyn, jota voidaan luonnehtia alueiden kehitysnäkymien kannalta seuraavasti:

(i) Kaupunkien läheinen maaseutu. Tällä alueella on parhaat kehittymisedellytykset. Asukkailla on mahdollisuus käydä työssä lähikaupungeissa. Maatalous- ja muilla yrittäjillä on monipuoliset lähimarkkinat. Kaupunkien läheinen maaseutu sijoittuu Etelä- ja Länsi-Suomeen. Näissä osissa maata ovat parhaat edellytykset maataloudelle ja maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistamiselle. Monet tämän alueen kunnista saavat muuttovoittoa. Etenkin lapsiperheet suosivat tätä aluetta. Muuttovoiton ansiosta monet kaupunkien läheisen maaseudun kunnat, joukossa myös pieniä kaupunkia, pystyvät monipuolistamaan palvelujaan ja tekemään investointeja, mutta säilyttävät silti taloudellisen liikkumavaransa. Hyvinvointi on maan parasta tasoa.

(ii) Ydinmaaseutu. Alue on vahvaa alkutuotantoaluetta. Paikka paikoin on myös maaseudulla sijaitsevia teollisuuden toimialakeskittymiä. Alkutuotantoon liittyy ydinmaaseudulla myös erikoistuneen alkutuotannon keskittymiä. Ne liittyvät esimerkiksi sikatalouteen, turkistarhaukseen, lasinalaisviljelyyn ja siipikarjatalouteen. Ydinmaaseudun läheisyydessä on useita keskisuuria keskuksia. Alueen kuntakeskukset ovat toiminnoiltaan monipuolisia ja useimmat kylät ovat elinvoimaisia. Ydinmaaseudun kunnat sijoittuvat Etelä- ja Länsi-Suomeen.

(iii) Harvaan asuttu maaseutu. Tämän alueen uhkana on huonon kehityksen kierre: nuoret muuttavat pois, palvelut kaikkoon, maatalous ohenee, uudet työpaikat eivät riitä korvaamaan perinteisten työpaikkojen poistumaa, vanhusväestön määrä lisääntyy ja kuntien taloudellinen kantokyky on kovilla. Kasvukauden lyhyys ja luonnon asettamat muut reunaehdot salpaavat alkutuotannon kehittymisedellytyksiä. Valtaosa harvaan asutun maaseudun kunnista sijaitsee Itä- ja Pohjois-Suomessa. Harvaan asutun maaseudun pääosa on koko Suomen EU-jäsenyyden ajan ollut joko tavoite 6:n tai tavoite 1:n piirissä.

Kaupungeja ei ole tässä tyyppitelty kaupungeiksi kuntamuodon mukaan, vaan asutusmuotojen, elinkeinorakenteen ja asukastiheyden perusteella. Suomen 44 kaupunkia ovat joko kaupunkiseutujen keskuksia (pääosa) tai paikallisia keskuksia.

Kuvassa 2 on omana aluetyyppinään *kaupunkien ja maaseutujen vuorovaikutusalue*. Vuorovaikutusalue korvaa tällöin kaupunkien läheisen maaseudun, mutta siinä on mukana myös muutamia kymmeniä ydinmaaseudun kuntia. Vuorovaikutusalueen määrittelyn kautta on haluttu korostaa maaseutujen ja kaupunkien kumppanuutta sekä siitä viriäviä yhteistyöhankkeita. Erityisesti vuorovaikutusalue on maaseutupolitiikan ja kaupunkipolitiikan yhteistyön kenttä.

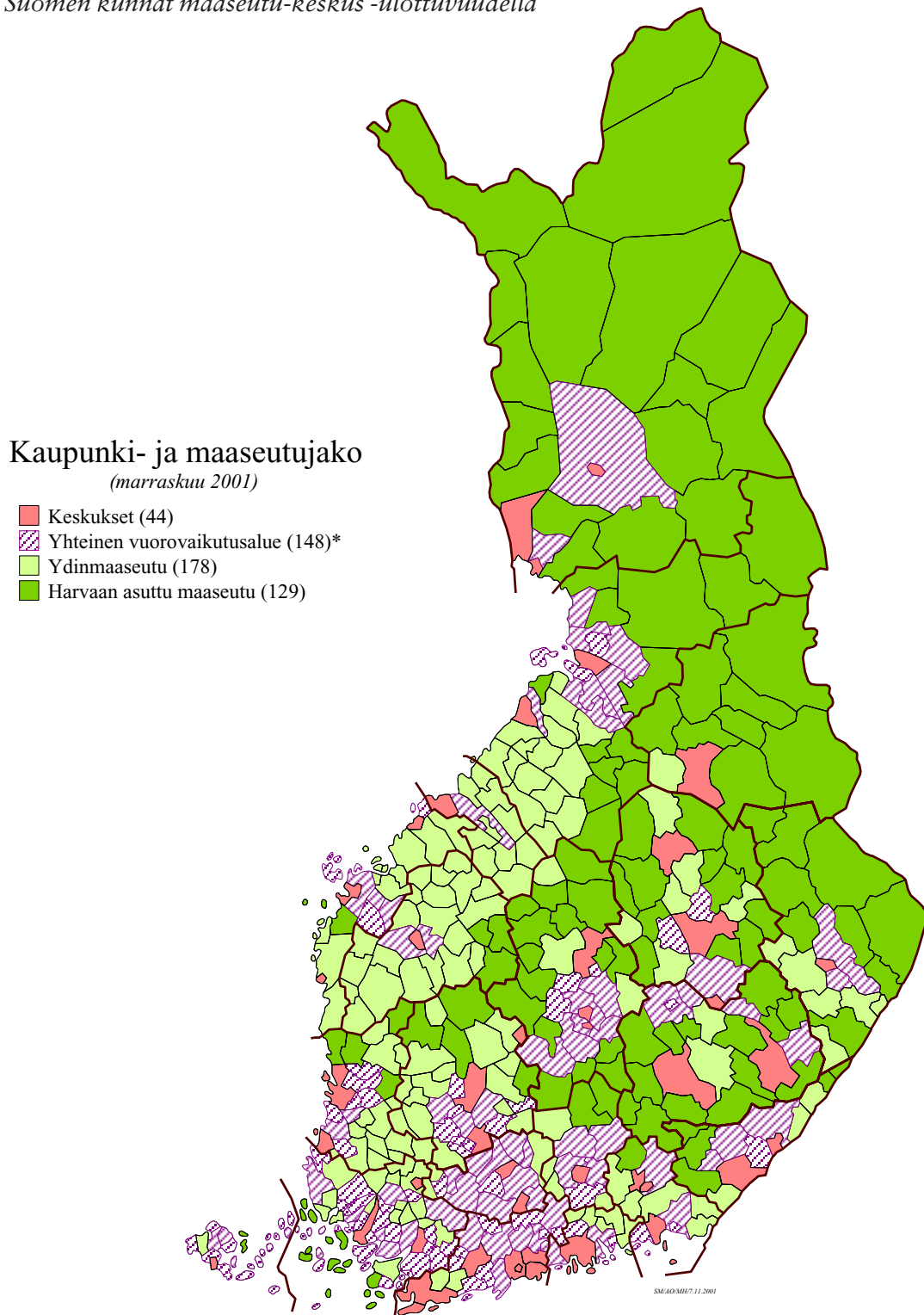
Maakunta ja seutukunta ovat keskeisiä aluekehitystoimenpiteiden valmistelussa, mutta ne eivät riitä ainoiksi sovellettaviksi alueiksi. Tasapainoinen aluekehitys edellyttää erityishuomion kiinnittämistä heikoimpien olosuhteiden alueisiin.

2.3. Maaseutujen kehitysprosesseja

Monenlaisten ihmisten maaseutu

Maaseutu on monenlaisten ihmisten ja ammattien maailma. Suhteellisesti eniten viljelijöitä on ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla, mutta myös näillä alueilla enemmistönä ovat

Kuva 2. Suomen kunnat maaseutu-keskus -ulottuvuudella

* Maaseutupolitiikan ja kaupunkipolitiikan yhteisessä vuorovaikutusalueessa on 37 ydinmaaseutuun ja 14 harvaan asuttuun maaseutuun kuuluvaa kuntaa. Jämsä ja Uusikaupunki kuuluvat kaupunkiverkkoon ja ydinmaaseutuun. Kartassa ne ovat vain yhteisessä vuorovaikutusalueessa.

muut ryhmät: pienyrittäjät, muualla työssä käyvät, kuntien ja valtion palveluksessa olevat sekä vapaiden ammattien harjoittajat. Varsin monille maaseutu on tärkeä harrastustoiminnan, vapaa-ajan vieton ja muun virkistytymisen – tai elämän

sisällön saamisen – ympäristö, vaikka ei virallisesti maaseudulla asuisikaan. *Vuosituhanen vaihteessa kolmannes suomalaisista identifioi itsensä samanaikaisesti maalaiseksi ja kaupunkilaiseksi.*

Ammatillinen ja väestöllinen monipuolistuminen on myönteinen asia. Sen rinnalla on kuitenkin kaksi kovaa ja vaikeasti poistettavaa ongelmaa: naisten osuuden ja määrän väheneminen sekä maaseutualueiden alhainen työllisyysaste. On kehitettävä ja vahvistettava laajat maaseutualueet tavoitettavia alue- ja maaseutupolitiikan keinoja: perustettava naisten resurssikeskuksia, osaamiskeskittymiä, voimistettava paikallisyhteisöjä ja kylätaloutta, lisättävä sopimusperusteista toimintaa, jotta maaseudun pienet työaihiot saadaan yritystoiminnan tai palkkatyön piiriin jne.

Maaseutujen ja kaupunkien tiivistyvä vuorovaikutus

Kaupungit ja maaseudut liittyvät toisiinsa monin tavoin. Keskukset ovat maaseudun asukkaiden asiointipaikkoja. Yhä edelleen Suomessa toimii perinteinen keskus- ja vaikutusaluejärjestelmä, jossa jokapäiväisen elämän tavarat ja palvelut haetaan lähikeskuksista. Harvinaisempia tavaroita ja palveluksia haetaan suuremmista ja kauempana olevista keskuksista. Lähellä tuotettu koetaan turvalliseksi. Tämän perusteella olisi mahdollista kehittää kaupallisen vuorovaikutuksen muotoja.

Perinteinen vuorovaikutuksen muoto on päivittäinen työmatkaliikenne maaseudulta kaupunkiin ja päinvastoin. Kaupungeissa asuvilla on paljon yhteyksiä maaseudulle, sillä heillä on siellä vapaa-ajan asuntonsa. Kaupunkien ja maaseutujen vuorovaikutuksen synnyttämät rahavirrat ovat erittäin merkittäviä. Ne saattavat olla jopa useita miljardeja euroja vuosittain. Maaseutujen ja kaupunkien vuorovaikutus liittyy kansalaisyhteiskunnan monipuolistumiseen. Kylä- ja kaupunginosayhdistysten vuoropuhelu voi johtaa käytännön hankkeisiin, joiden tuloksena kansalaiset alkavat tuottaa aineksia palvelujen organisoimisen tapoihin, kaupunkien ja ympäristökuntien yhteistyön sisältöihin sekä paikallisen elintarviketalouden kehittämisen suuntiin.

Keskittyvä aluekehitys

Kaupunkiseutujen väkiluku on kasvanut sadoilla tuhansilla henkilöillä vuodesta 1975 vuoteen 2000

ja keskittynyt keskusten läheiselle maaseudulle. Ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu ovat menettäneet vuodesta 1975 vuoteen 2000 yhteensä 146 500 asukasta. Maaseutu on keskittynyt myös sisäisesti: kaikkialla on sekä asukkaidensa määrää kasvattavia ja väkeään menettäviä kyliä.

Väestön väheneminen maaseutualueilla on 2000-luvun alkupuolella tasaantunut. Tällä hetkellä väkiluvun väheneminen ja väestön ikääntyminen koskettaa lähes kaikkia maaseututyyppejä samassa suhteessa. Vuosina 1996-2002 harvaan asutulla maaseudulla on tapahtunut maaseutualueista eniten autioitumista ja väestön merkittävää vähenemistä, vaikka paikoin on syntynyt myös laajoja uusasutusalueita sekä väestön kasvua suhteellisesti tarkasteltuna. Väestön määrä on joko kasvanut tai säilynyt ennallaan lähes puolella maaseutualueesta.

Aluerakenteen keskittymiskehitys on ollut nopeaa. EU:n rakennerahastoillakaan ei ole ollut riittävää merkitystä ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun työllisyyskehitykseen. Näiden alueiden suhteellinen ja absoluuttinen asema alueellisessa työnjaossa on sitä vastoin heikentynyt 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla samassa tahdissa kuin ennen EU-jäsenyyttä. *Ilman kansallisia toimenpiteitä ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun väestö- ja työpaikkakato pahenevat.*

Nuoret muuttavat pois - suuret ikäluokat palaavat Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun viimeaikainen muuttotappio aiheutuu pitkälti 15-29 -vuotiaiden nuorten erittäin voimakkaasta poismuuttamisesta. Nuorten voimakas poismuutto maaseudulta lisää syntyvyyttä muuttovoittoalueilla ja pienentää sitä muuttotappioalueilla. Osin juuri näistä tekijöistä johtuen keskusten ja erityisesti korkeakoulupaikkakuntien väestörakenne on suotuisa. Samanaikaisesti nuoret muuttajat vievät taantuvilta maaseutualueilta mukanaan seuraavan sukupolven asukkaat, mikä johtaa jatkuvaan negatiiviseen kierteeseen. Jo tällä hetkellä suuressa osassa maaseutukuntia kuolleisuus ylittää syntyvyyden.

Poismuuton seurauksena ikärakenne on vinoutunut ydin- ja harvaan asutuilla maaseutualueilla. Näillä alueilla *väestön ikärakenne* on selkeästi vanhusvoittoisempi kuin kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Lisäksi 15-64-vuotiaiden eli työkäisten osuus väestöstä on ydin- ja harvaan asutulla maaseudulla huomattavasti muun maan vastaavaa osuutta pienempi, miesten osuus väestöstä on suurempi kuin naisten, ja sukupuolirakenne vinoutuu edelleen. Sen sijaan kaupunkien läheisellä maaseudulla tilanne on väestökehityksen ja -rakenteen suhteen huomattavasti valoisampi.

Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun *nuorten koulutustaso* on selkeästi muuta maata alhaisempi. Nuorten lähtiessä muualle opiskelemaan ja jäädessä uudelle paikkakunnalle asumaan, syrjäiset maaseutualueet eivät saa tarvitsemaansa koulutettua työvoimaa. Suuret keskukset ja niiden lähialueet ovat väestön korkean koulutustason suhteen voittajia, kun taas ydinmaaseutu ja erityisesti harvaan asuttu maaseutu ovat häviäjiä.

Nuorten *työttömyysaste* on yleisesti koko väestön työttömyysastetta suurempi. Nuortenkin työttömyysaste on selvästi korkein harvaan asutulla maaseudulla, kun taas ydin- ja kaupunkien läheisellä maaseudulla työttömyysaste on keskimäärin lähellä kaupunkien tasoa.

Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun yksi mahdollisuus on *runsas vapaa-ajan asutus*.

Suomen yli 460 000:sta vapaa-ajan asunnosta valtaosa sijoittuu ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle. Etenkin lomien aikana vapaa-ajan asukkaita on monissa harvaan asutun maaseudun kunnissa yhtä paljon kuin vakituksia asukkaita.

Edellä kuvatut kehitysprosessit vaativat seuraavan suuntaisia painotuksia:

- Nuorten työllistymisen, koulutuksen ja maaseudun elinympäristön erityistä huomioon ottamista.
- Ikääntyvän väestön palvelutarjonnan tehokasta järjestämistä.
- Poliitikassa turvataan maaseudun elinkeinorakenteen jatkuva monipuolistaminen. Tähän sisältyy yritystoiminnan, osaamisen ja vuorovaikutuksen vahvistaminen maaseudun ja kaupunkien välillä.
- Maaseutualueiden erot otetaan entistä tarkemmin huomioon ja etsitään julkishallinnollisia ratkaisuja moninaisten alueiden, kuntien ja kylien tarpeisiin.
- Maaseudun kehittämisessä mukanaolevien voimien kokoamista, uudenlaista organisoitumista ja tavoitteellista toimintaa.

3. Maaseutupolitiikan arviointia

Maaseutupolitiikassa on otettu useita edistysaskeleita ja maaseutupolitiikan oikeutuksella on yhä laajempi hyväksyntä. Näkemykset maaseudun kehittämisen linjoista ja maaseutupolitiikan perustasta ovat lähentyneet. Lähtökohta on, että maaseutupolitiikan vaikuttavuutta mitataan ihmisten määrän ja hyvinvoinnin kehityksellä. Maaseudun toiminnallisen perusrakenteen uudistamisessa ja vahvistamisessa on edetty: kylien ja seutukuntien kehitystyö on voimistunut ja paikalliset toimintaryhmät kattavat koko maan. Osaamisjärjestelmien kehittäminen on siirtynyt alueille ja osaamiskeskustoimintaa on täydennetty multipolis-verkolla sekä osaamiskeskittymillä. Samalla elinkeinoasiantuntemuksen seutukohtaiset monipalvelupisteet ovat lisääntyneet.

Maaseudun aluejakoa (kaupunkien läheinen maaseutu, ydinmaaseutu, harvaan asuttu maaseutu) on alettu käyttää yhä enemmän hallinnossa ja tutkimuksissa kuten maaseutuindikaattoreissa. Maaseutututkimus on vahvistunut sekä kahdeksan maaseutuprofessorin että Rural Studies-verkoston avulla. Väitelleiden tutkijoiden lukumäärä kasvaa jatkuvasti.

Hankkeilla on tehostettu tietoliikenneyhteyksien rakentamista. Kyliin ulottuvia tietoliikenneverkkoja on alettu rakentaa useilla alueilla. Valtionapua yksityisteiden hoitoon on lisätty vähitellen. Lisäksi on alettu kehittää uusia toimintatapoja tienpitoa varten kuten tieisännöintiä.

Myös useilla maaseudun elinkeinoaloilla on menety eteenpäin kuten maaseudun kulttuurityössä, etätyössä ja maaseutumatkailussa. Metsän maaseutupoliittinen merkitys on alettu ymmärtää ja tunnustaa; puutuoteala ja puun energiakäyttö ovat tärkeitä painopisteitä ja molemmat alat vahvistuvat. Useiden alojen pk-yritysverkostot ovat rakentuneet ja alakohtainen kehitystyö vähitellen voimistunut. Naisten alueellisten verkostojen määrä on lisääntynyt ja verkostot ovat vahvis-

tuneet, mutta eivät riittävästi. Valtioneuvoston marraskuussa 2001 tekemä periaatepäätös valtion toimintojen sijoittamisen strategiasta on johtanut valmisteluun toimintojen hajauttamiseksi. Myös puolueet ovat aktivoituneet alue- ja maaseutupolitiikassa. Lähes kaikilla puolueilla on uudet alue- tai maaseutupoliittiset ohjelmat ja eduskunnan maaseutuverkosto on laajentunut.

Tulosten arvioimiseksi on kiinnitettävä huomiota kahteen ryhmään: toisaalta itse aikaansaannoksiin ja toisaalta välttämättömiin maaseutupolitiikan välineisiin. *Maaseutupolitiikan järjestelmää kehitetään edelleen ja siihen luodaan useita aktiivisia osia.*

Suppeassa maaseutupolitiikassa, jolla tarkoitetaan suoraan maaseudun kehittämiseen tarkoitettuja toimenpiteitä, on edetty pidemmälle kuin laajassa (kuvio 1). Suppean maaseutupolitiikan osina voidaan nähdä EU-osarahoitteiset aluekehitysohjelmat sekä maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän ympärille kietoutunut kansallinen maaseutupolitiikka. Lukuisat arvioinnit osoittavat, että näissä on onnistuttu kohtuullisesti. Sen sijaan laajassa maaseutupolitiikassa on löydettävä lisäkeinoja, jotta eri hallinnonalojen alueellisiin vaikutuksiin saadaan nykyistä enemmän myönteisyyttä. Kokonaisuohjelma, erityisohjelma ja niiden valmisteluprosessi pyrkivät vahvistamaan laajaa maaseutupolitiikkaa. Kesän 2004 aikana valmistuneet ministeriöiden aluekehitystrategiat onnistuessaan vähentävät pulmaa ja antavat välineitä TE-keskuksille ja maakuntien liitoille.

Yrityksinä, työpaikkoina, koulutuksena ja yhteistyötä lisäävinä verkostoina suppealla maaseutupolitiikalla on pääosin saavutettu se, mikä on ollut mahdollista saavuttaa. Maaseutu on mobilisoitu kehittämistyöhön poikkeuksellisen laajasti. Tämän takia suoraan asianosaisiin kohdistuvia myönteisiä tuloksia on saavutettu olennaisesti

enemmän kuin tilanteessa, jossa maaseutupoliittisia toimijoita ja toimintaa ei olisi ollut. Sen sijaan laajan maaseutupolitiikan tehtäväkentällä eli sektoripolitiikoiden aluevaikutusten saavutukset eivät vielä riitä.

Maaseutupolitiikan välineistön näkökulmasta tuloksia voidaan arvioida seuraavasti:

- Maaseutupolitiikan oikeutus on laajentunut ja samalla näkemykset kehittämisen linjoista ovat lähentyneet.
- Maaseudun kehittämistyötä päätyönään tekevien organisaatioiden ja henkilöiden määrä on lisääntynyt.
- Maaseutututkimusta tehdään alueellisesti ja verkosto on alakohtaisesti kattava. Maaseutuprofessuurien verkosto on syntynyt. Tietotuotanto on viime vuosina lisääntynyt ja syventynyt, mutta se ei ole vielä riittävää.
- Monentyyppinen maaseudun kehittäjien koulutus on laajentunut ja parhaimmillaan kehittäjät muodostavat ohjelma- ja hanketyössä välttämättömän yhteistyöverkoston.
- Suppean maaseutupolitiikan välineet ovat kehittyneet: EU-osarahoitteiset tavoiteohjelmat, toimintaryhmätyö, teemaohjelmat ja -ryhmät, valtakunnalliset tutkimus- ja kehittämishank-

keet sekä kehittämistyöstä vastuuta ottava kylätoiminta.

- Laajaan maaseutupolitiikkaan vaikuttavaa maaseutupoliittista kokonaisuohjelmaa on metodisesti ja sisällöllisesti kehitetty.

Välineistön ja järjestelmän keskeneräisyyttä ja kielteisyyttä on edelleen jäljellä:

- Maaseudun kehittämiseen tarkoitettut varat ovat vähentyneet. Vaikka EU:n myötä maaseutupoliittisen kehittämistyön varat lisääntyivät, ne eivät kuitenkaan kattaneet samaan aikaan tapahtunutta muiden maaseudulle kohdistuneiden yksityisten ja julkisten varojen vähene- mistä.
- Maatalouspolitiikka ja aluepolitiikka ovat ottaneet liian vähän huomioon maaseudun elinvoiman ehtoja ja maaseutupolitiikka on ollut vielä uutta ja riittämätöntä.
- EU-sidonnaisia kehittämisvälineitä vaivaa väliaikaisuus.

Tiedossa oleviin pulmiin on jo maaseutupoliittisen erityisohjelman valmistelun aikana vastattu järjestämällä maaseutupolitiikan poliittinen joh- to maatalous- ja maaseutuasioita käsittelevään maaseutupoliittisen ministeriryhmään.

4. Maaseutupolitiikan toimintalinjauksia uudistetaan

Maaseutupolitiikan uudistetut toimintalinjat kuvastavat hallituksen asettamia pitkän aikavälin tavoitteita eli hallituksen tahtotilaa. Maaseutupolitiikan toimintalinjat käsittelevät elinkeinojen ja työn uudistamista, osaamisen tason nostamista, peruspalveluita ja asumista sekä maaseudun toimintarakenteiden vahvistamista. Samalla on kehitetty maaseutupoliittista järjestelmää ja tehostettu sen toimivuutta.

4.1. Elinkeinojen ja työn uudistaminen

Maaseutupolitiikan toimintalinjat ja toimenpiteet koskevat kaikkea maaseudulla harjoitettavaa elinkeinotoimintaa. Hallitus korostaa, että maaseudun elinkeinorakennetta uudistetaan edistämällä yksityisen palvelusektorin kehitystä ja korostamalla alueen vahvuuksia. Hyvinvointisektori, matkailu, kulttuuri ja etätyö tarjoavat tähän erityisiä mahdollisuuksia. Hallitus pyrkii turvaamaan elinkeinorakenteen monipuolisuuden maaseudulla. Erityistä huomiota kiinnitetään elinkeinoalojen tasavertaisuuteen toimeentulon lähteinä. Hallitus tähdentää, että innovaatioiden synnyttämiseksi ja kehittämiseksi tarvitaan sekä paikallisella, alueellisella, kansallisella että kansainvälisellä tasolla tapahtuvaa verkostoitumista. Tämän saavuttamiseksi rakennetaan koko maan kattavat ja jokaiseen kylään ulottuvat nopeat sekä kohtuuhintaiset tietoliikenneyhteydet vuoteen 2007 mennessä.

Yksityisen palvelusektorin kehitykseen liittyy läheisesti teollisuuden kilpailukyvyn vahvistaminen maaseudulla. Hallitus korostaa, että menestyvällä teollisuudella on erittäin tärkeä merkitys suomalaiselle maaseudulle myös globalisaation oloissa. Suomen hyvinvoinnille, työllisyydelle ja aluerakenteelle tärkeänä globalisaatiopoliittisena valintana pidetään teollisten työpaikkojen ylläpitämistä ja lisäämistä maaseudulla. Teollisuuden jatkuvaa uudistumista tuetaan hallituksen linjauksen mukaisella elinkeinopolitiikalla. Maaseu-

dun pienyritysten toimintaedellytyksiä vahvistetaan monipuolistamalla paikallisia yrittäjäpalveluita ja korostamalla yrittäjien itseohjautuvuutta. Maaseudulle tyypillinen pienyritystoiminta otetaan hallituksen elinkeinopolitiikassa erityisesti huomioon, kuten myös osuuskuntamuotoinen yritystoiminta ja sitä palveleva asiantuntijaverkosto. Yritystoimintaa palvelevat julkiset järjestelmät ja palvelut rakennetaan maaseudulla toimivien mikroyrittäjien tarpeista lähtien.

Maatalouden monivaikutteisuuden merkitys maaseudun elinvoimaisuudelle on maatalouden elinkeinopoliittisen merkityksen ohella tärkeä. Maatalouspolitiikan suunnittelussa otetaan huomioon maan eri osien tasapainoinen kehitys ja aluekehitysvarojen jaossa huomioidaan alueelliset erot ja tarpeet. Sama koskee maatalouden tukitasojen porrastusta. Maatalouden aluetaloudellisen merkityksen lisäksi peruselinkeinojen vaikutus korostuu maiseman tuottajana ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä. Maatalouden monivaikutteisuuden edistämiseksi kehitetään politiikkakeinoja, jotka perustuvat myönteiseen kannustinjärjestelmään. Maaseudun tukijärjestelmiä kehitettäessä otetaan huomioon sekä tuotantomahdollisuuksien alueelliset erot, maatalouden merkitys aluetalouteen, työllisyyteen ja maatalousyrittäjien mahdollisuudet vaihtoehtoisten tulojen hankkimiseen. Maatalouden ja maaseudun muun yritystoiminnan toimintaedellytyksiin voidaan vaikuttaa myös veropolitiikalla.

Maaseudulla on paljon työmahdollisuuksia, joista ei yksinään synny yritystoimintaa eikä pysyviä, kokoaikaisia työpaikkoja. Maaseudun säilyttämiseksi elävänä ja palveluiden turvaamiseksi siellä tarvitaan järjestelmää, jonka avulla tekemätön työ ja työntekijät saataisiin kohtaamaan toisensa. Sopimusperusteinen toiminta tai yhteisöllinen töiden välitys voisivat olla käyttökelpoisia ratkaisuja maaseudun uusien toimeentulolähteiden löytämiseksi. Maaseudun sopimuksellisuus on

joustavasti toimiva työn ja hyödykkeiden välitysmekanismi, jonka avulla kehitetään maaseudun toimintoja. Se nostaa työn ja toimeentulon lähteitä käytännössä toteutettaviksi ja tuo hyödykkeitä kansalaisten käyttöön edistäten siten elinvoimaisen ja toimivan maaseudun kehittymistä. Lisäksi se kohentaa maaseutuympäristön laatua ja lisää maaseudun vetovoimaisuutta asumis- ja työympäristönä.

Julkisen hallinnon yksi tärkeä tekijä on varmistaa, että maaseudulla on käytettävissä toimiva yritysten rahoitus- ja investointitukijärjestelmä mukaan lukien alueellinen teknologia ja riskirahoitus. Tekesin rahoitusta suunnataan monitasoiseen tuotantoketjujen verkostoitumiseen ja maaseudun taitoteknologisten innovaatioiden synnyttämiseen sekä rahoittamiseen. TE-keskukset, Tekes, Finnvera ja Finpro tiivistävät yhteistyötään, jotta yritysten saama palvelu olisi mahdollisimman saumatonta eri palveluita tuottavien organisaatioiden välillä. Tavoitteena on ”yhden luukun periaatteella” toimivat palvelut.

Metsäklusteriin liittyvänä toimintalinjana hallitus tähdentää puun laadukkuuden, määrällisen runsauden ja korkean jalostusasteen hyödyntämistä. Maataloudessa toimivia yrittäjiä ohjataan kehittämään korkean lisäarvon tuotteita, monipuolistamaan maatilojen tuotantoa ja suosimaan maatilojen monimuotoisuutta. Näillä hallituksen toimintalinjauksilla ja riittävällä, vähintään nykyistä rahoitusosuutta vastaavalla rahoituksella turvataan maaseudulla asuvien ihmisten työ- ja toimeentulomahdollisuudet myös tulevaisuudessa.

Matkailu on maaseutupoliittisesti erittäin merkittävä maaseudun elinkeino ja kehittämisala. Matkailu elinkeinona näyttää suuntaa maaseudun uudelle elinkeinolliselle roolille, palvelujen maaseudulle. Hallitus vie maaseutumatkailuun asetettuja painopisteitä ja meneillään olevia pitkäjänteisiä kehittämisprosesseja eteenpäin. Kehittämistyön painopisteitä ovat tuotekehitystyö, myynti ja markkinointi, osaamisen kehittäminen sekä laadunhallinta ja ympäristö.

Työvoiman saatavuus maaseudulla tulee turvata laaja-alaisesti. Valtionhallinnon työpaikkojen alueellistamisen rinnalla on perusteltua nostaa julkisen hallinnon valmiuksia lisätä etätyömahdollisuuksia, jotka perustuvat vapaaehtoisuuteen sekä työntekijän ja työnantajan väliseen sopimukseen. Uudet työn organisointimuodot vaativat teknologisen kehittämistyön lisäksi organisatorisia muutoksia. Ministeriöt ja niiden alainen hallinto vahvistavat etätyötä yhtenä vaihtoehtoisena työmuotona.

TE-keskuksissa suuri osa kehittämisohjelmia toimeenpanevista henkilöistä on määräaikaissa työsuhteissa. EU-ohjelmakausien siirtymävaihe voi aiheuttaa ongelmia työntekijöiden hakeutuksessa ennen nykyisen ohjelmakauden päättymistä varmempaan työpaikkaan. Tämä hidastaa ohjelmien toteuttamista ja myös seuraavan ohjelmakauden valmistelua, kun saavutettu tietotaito katoaa. Hallitus pyrkii varmistamaan maaseudun kehittämistyöhön palkattujen henkilöiden työn jatkuvuuden TE-keskuksissa muun muassa koulutuksella.

4.2. Osaamisen tason nostaminen

Hallitus parantaa koulutusjärjestelmän kykyä vahvistaa alue- ja paikallistason omaehtoisuutta maaseudulla. Maaseudun kulttuuritapahtumia ja taiteen eri alojen harrastustoimintaa ei jätetä yksinomaan markkinavoimien tai paikallistason satunnaisten rahoitusmuotojen varaan vaan niistä huolehditaan kansallisilla toimenpiteillä. Koulutuksen ja neuvonnan uudistaminen, monipuolisen koulutustarjonnan turvaaminen ja koulutuksen saatavuuden parantaminen ovat keskeisiä hallituksen toimintoja. Aikuiskoulutuksen alueellista tehtävää vahvistetaan ja nostetaan osaamisen tasoa lisäämällä maaseudun kehittämisvalmiuksia kohentavia koulutusosioita.

Maaseutututkimuksen ja opetuksen perusrakenteiden vahvistuminen on saatu hyvään alkuun ja näiden perusrakenteiden myönteistä kehitystä vahvistetaan. Maaseutututkimuksen monitieteel-

lisyyttä korostetaan edelleen. Myös maaseutu- ja maataloustutkimuksen vuorovaikutus on osa tätä monitieteisyyttä. Tärkeä osa suomalaisen maaseutututkimuksen kehittämistä on maaseutualan tutkijakoulutuksen määrätietoinen edistäminen sekä Suomen Akatemian maaseutututkimusohjelman mahdollinen käynnistäminen.

Yliopistojen toimintaa osana maakuntakorkeakouluverkostoa vahvistetaan nykyistä toiminta- verkostoa tehostamalla ja kehittämällä olemassa olevia alueellisia yliopistokeskuksia. Erityisesti ammattikorkeakoulujen rakennetta ja koulutus- tarjontaa kohennetaan sellaiseksi, että ammatti- korkeakoulu alueellisen innovaatiojärjestelmän keskeisenä toimijana kykenee aikuiskoulutuk- sella ja palvelutoiminnallaan tukemaan toiminta- alueensa kehittämistä. Yrityshautomotoimintaa vahvistetaan ottamalla huomioon maaseudun kehittämistarpeet. Tähän liittyen on tärkeää pe- rustaa osaamiskeskittyviä ja osaamisklustereita myös maaseudulle.

Kyläkoulut ovat kaupan ohella niitä peruspalve- luja, joilla on vaikutusta asumispaikan valintaan ja sitä kautta vaikutusta myös harvaan asuttuja alueita koskeviin muuttopäätöksiin sekä työpaik- kakehitykseen. Maaseudun asuttuna pitämiseksi tulee ottaa käyttöön erilaisia opetustoimen ul- kopuolisia toimenpiteitä, jotka vaikuttavat siten, että pienelläkin oppilaspohjalla kunta pitää tarkoituksenmukaisena jatkaa koulun ylläpitoa. Kyläkoulusta voidaan kehittää palvelukeskuksia, jotka palvelevat lähialueen asukkaita monipuoli- sesti koulun loma-ajoista riippumatta.

4.3. Peruspalvelut ja asuminen

Hallituksen maaseutupoliittisten linjausten mu- kaisesti maaseutua kehitetään kilpailukykyise- nä asuinalueena. Kuntien rahoitusjärjestelmää kehitetään siten, että järjestelmä turvaa perus- palvelujen järjestämisen ja kannustaa kuntia te- hokkaaseen palvelutuotantoon. Palvelutehtävien toteuttamisessa korostuvat kuntatason ohella yhä enemmän seutu- ja kylätaso. Maaseutuvä-

estön väheneminen on luonut tarpeita uudistaa maaseudun palveluja. Toisaalta on tarpeellista laajentaa kuntien keskeistä yhteistyötä seudul- lisiksi palveluiksi ja toisaalta yhdistää palveluja kyläkohtaisiksi monihoivapalveluiksi.

Yksityisiä palveluja kehitetään luontaisten ja dynaamista kilpailukykyä lisäävien alojen mu- kaisesti. Hallitus korostaa, että yritystoiminnan tuessa ja julkisessa edistämistoiminnassa pal- velualat saatetaan maaseudulla tasavertaiseen asemaan teollisuuden kanssa. Hallitus pyrkii vähentämään asumisen esteitä maaseudulla. Näin edistetään maallemuuttoa, lisätään asuinympä- ristöön viihtyisyyttä ja tuetaan väestönkasvua maaseudulla. Hallituksen tavoitteena on, että maaseutu säilyttää kilpailukykyisyytensä terveel- lisenä, turvallisena ja luonnon kanssa sopusoin- tuisena sekä yhteiskunnallisilta kustannuksiltaan kohtuullisena elinympäristönä.

Toimiva tieverkko on maaseudun elinvoimai- suuden perusedellytys. Tiestön kulkukelpoisuus kaikkina vuodenaikoina ja vuorokaudenaikoina on välttämätöntä sekä tuotantotoiminnalle, eri- tyisesti maa- ja metsätaloudelle, että asutuksen tarvitsemille palveluille. Maaseudun näkökul- masta katsoen seutu- ja yhdystiet sekä yksityistiet ovat erityisen tärkeitä eri alueiden tasapainoisen kehityksen kannalta.

Vapaa-ajan asuntojen uudisrakentaminen edel- lyttää joustavaa poikkeamispolitiikkaa silloin, kun kaavojen laatiminen on kesken. Rakenta- misen valvontaa ja ohjausta kehitetään siten, että toimenpiteet tukevat vapaa-ajan asuntojen muuttamista ympärivuotiseen käyttöön. Hal- litus tähdentää, että maaseudulle muuttavat vapaa-ajanasukkaat ja kakkosasukkaat tulee ottaa aikaisempaa monipuolisemmin huomioon kaikessa maaseudun kehitystyössä. Myönteisen asenneilmaston lisääntyminen maahanmuuttajia kohtaan edistää hallituksen mielestä maaseudun kulttuurista monipuolistumista ja yhteisöllistä rikastumista.

4.4. Maaseudun toimintarakenteiden vahvistaminen

Hallitus tavoittelee vaativasta ilmastosta, harvasta asutuksesta ja pitkistä etäisyyksistä huolimatta toimivaa, hyvinvoivaa ja kilpailukykyistä maaseutua. Maaseudun toimintarakenteiden vahvistamiseen liittyy olennaisena osana kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutus, jota edistetään lisäämällä sekä julkisten että yksityisten toimijoiden yhteistyötä. Julkiseen hallintoon luodaan uusia maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta tukevia työmuotoja. Samalla huolehditaan siitä, etteivät ohjelmien ja hankkeiden säädökset estä vuorovaikutuksen toteuttamista. Tavoitteena on aktiivisten toimijoiden maaseutu, joka asettaa itse omat tavoitteensa ja osallistuu tasavertaisena osapuolena näiden tavoitteiden toteuttamiseen. Tätä tavoitetta tukee monitasoinen ja tehokas maaseudun kehittämisjärjestelmä. Maaseudun kehittämisohjelmiin tuodaan uudella ohjelmakaudella mukaan lisävälineitä sekä nuorten että naisten toteuttamiin hankkeisiin.

Maaseutupolitiikan keskeisenä jäsenyyksenä käytetään laajaa ja suppeaa maaseutupolitiikkaa, joita kehitetään rinnakkain. Sektorihallinnon myönteisiä aluevaikutuksia lisätään ja samalla kehitetään maaseutupolitiikan suoria keinoja. Hallitus tähdentää, että alueiden tasapainoiseksi kehittämiseksi toteutetaan keskusvetoisen aluepolitiikan rinnalla maaseutupolitiikkaa, joka

tukeutuu voimakkaasti paikallisyhteisöihin. Tämä toteutuu vahvistamalla kansalaisvaikutusta kuntatasolla, maaseudun osaamista sekä voimavaroja ja yhteistyötä lisääviä työmuotoja (kylätoiminta, kuntayhteistyö, seudulliset yrityspalvelut, toimintaryhmätyö ja osaamiskeskittymät). Toimintaryhmätyötä hallitus pitää pysyvässä maaseutupolitiikan välineenä, jota kehitetään edelleen.

Hallitus katsoo olevan tuloksellista, mikäli jokainen taso maaseutupolitiikan järjestelmässä keskittyy tasonsa mukaisiin tehtäviin. Hallitus korostaa, että tasapainoista alueellista kehitystyötä ei saavuteta pelkästään keskusten kautta vaan varoja on suunnattava suoraan keskusten ulkopuolisten alueiden kehittämiseen. Maaseudun taloudellista kilpailukykyä edistetään näin ollen sen omista vahvuuksista lähtien. Maaseutua vahvistavien mekanismien aikaansaamiseksi hallitus uusii maaseudun toiminnallisia sekä organisatorisia rakenteita. Poikkihallinnollisten politiikkaohjelmien, mukaan lukien maaseutupolitiikka, menettelyjä ja rahoitusta kehitetään saatujen kokemusten perusteella. Maaseudun kehittämistyötä tehostetaan käyttämällä yhä enemmän maaseudun kolmijakoa (kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu) voimavarojen kohdentamisessa maaseudulle.

5. Ohjelmakauden 2005–2006 toimenpiteet

Eritysisohjelmassa VN:n päätöksiä on yhteensä 52. Päätökset on jaettu neljään ryhmään, jotka noudattavat maaseutupolitiikan päälinjoja: elinkeinojen ja työn uudistaminen, osaamisen tason nostaminen, peruspalvelut ja asuminen sekä maaseudun toimintarakenteiden vahvistaminen. Eritysisohjelmaa toteutetaan valtiontalouden kehysten ja talousarvioiden puitteissa sekä olemassa olevia varoja uudelleen kohdentamalla.

Elinkeinojen ja työn uudistaminen

- Selvitetään keinot, joiden avulla maaseudulla toimivien eri toimialojen yritysten investointien ja kehittämistoimenpiteiden rahoitus voidaan hoitaa joustavasti ja kattavasti hallinnollisista rajoista huolimatta. (MMM, KTM)
- Laaditaan valtakunnallinen maisemanhoidon tavoite- ja toimenpideohjelma. (MMM, YM)
- Kansallista metsäohjelmaa toteutettaessa ja tehtäessä sen päivityksiä otetaan huomioon maaseutu- ja aluepoliittiset tavoitteet. (VN, MMM)
- Alueelliset metsäohjelmat nivotaan yhteen maakuntaohjelman ja TE-keskusten elinkeinopoliittisen suunnittelun kanssa. (Alueelliset metsäkeskukset, TE-keskukset)
- Puualan pk-yritysten toimintaa ja verkostoitumista tuetaan kampanjoilla, kehittämällä metsä- ja puuosaamiskeskuksia sekä toteuttamalla teknologia-, markkinointi- ja verkostotukiohjelmaa hyödyntäen puutuoteteollisuuden elinkeinopoliittista ohjelmaa ja puurakentamisen edistämishankkeita. (KTM, MMM, TEKES)
- Elinkeinoministeriöt edistävät ja vahvistavat uusiutuvien energiamuotojen (peltobioenergia, puuhake, biopolttoaineet ja biokaasu) käyttöä, keruuta ja jalostusta maaseudulla. (MMM, KTM)
- Selvitetään mahdollisuudet ottaa ruokohelpi sähkötuotannon verotuen piiriin osana uudistuvien energialähteiden tukijärjestelmää. (VM, KTM)
- Energiapuun korjuu- ja haketusruuan rahoitusta pyritään jatkamaan myös vuoden 2005 jälkeen. (MMM)
- Tavoitteena on vakinaistaa puuenergianeuvojen toimet. (MMM)
- Edistetään lämpöyrittäjyyden toimintaedellytyksiä. (KTM, MMM, TE-keskukset, alueelliset metsäkeskukset)
- Porotalouden rakenteen kehittämiseksi eläin-kohtaista tukea kohdistetaan päätoimisille elinkeinon harjoittajille. Porotalouselinkeinon tulopohjan laajentamiseksi porotaloutta tukevaa ja siihen kytkeytyvää tuotteiden jalostusta ja matkailua kehitetään ohjelmilla ja hankkeilla. (MMM)
- Selvitetään maaseutuyrittäjyyden, erityisesti elintarvikeyrityksien lisävelvoitteista mahdollisesti aiheutuvia ongelmia ja edistetään lähiruuan käyttöä. (MMM/ELO, YTR/Ruoka-Suomi -teemaryhmä)
- Maaseudun paikallisten palvelujen ja kehittämistoiminnan järjestämistä sopimuksellisin keinoin edistetään jatkamalla valmistelua poikkihallinnollisessa työryhmässä. (MMM, TM, STM, YM, VM, OPM, YTR)

Osaamisen tason nostaminen

- Valtakunnallisten maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeiden rahoitus kootaan siten, että MMM:n hankerahan osuus säilyy nykyisellä 3,3 miljoonan euron tasolla ja muu osa hankitaan sopimuksin ja yhteisin suunnit-

telmin niistä ministeriöistä, joiden kanssa tälläkin hetkellä hankkeita rahoitetaan yhdessä. (KTM, OPM, MMM, SM, STM, TM, YM)

- Lukioiden ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön kehittämistä tarkastellaan, kun toisen asteen koulutuksen rahoitusjärjestelmää uudistetaan (OPH, OPM)
- Maaseudun kehittämistehtävä otetaan huomioon osana yliopistokeskusten alueellista toimintaa. (OPM)
- Jatketaan seudullisten yrityspalveluiden vahvistamista paikallisen ja alueellisen yritys-toiminnan kehittämiseksi maaseutumaisissa seutukunnissa. (MMM, KTM, TM, TE-keskukset)
- Opetushallinto tukee peruskoulujen ja lukioiden alueellista yhteistyötä, yhteisten oppiainetarjottimien rakentamista sekä tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntävien vaihtoehtoisen opetuksen järjestämistapojen käyttöönottoa. (OPH, OPM)
- Laajakaistastrategian mukaisesti varmistetaan liityntä- ja käyttökustannuksiltaan kohtuuhintaiset ja tehokkaat tietoliikenneyhteydet kaikille kouluille ja kirjastoille. (OPH)
- Varustetaan alueelliset, kansalaisten käytössä olevat palvelupisteet laajakaistastrategian mukaisesti asteittain laajakaistaisilla asiakaspäätteillä, joiden käyttö on kansalaisille maksutonta. (LVMOPM, SM)
- Opetushallinto edistää yrittäjyyttä kehittämällä monipuolisia opetusmenetelmiä ja vilkastuttamalla oppilaitosten yhteyksiä paikalliseen elinkeinoelämään. Huomiota kiinnitetään erityisesti haja-asutusalueella itsensä työllistämisen tarjoamaan mahdollisuuteen ja erityisopetuksen turvaamiseen ylimaakunnallisesti. (OPM, OPH)

- Maaseudun kirjastoja kehitetään kulttuuri-, tieto- ja toimintakeskuksiksi kehittämisohjelmalla. (OPM, lääninhallitukset)
- Selvitetään mahdollisuus luoda osaamisen tuotteistamiseen ja kaupallistamiseen keskitettyä kulttuurialan yrityshautomoverkosto. (OPM, KTM, YTR, TE-keskukset)
- Ympäristöhallinto kiinnittää kaavaohjauksessaan ja muussa alueellisessa toiminnassaan erityistä huomiota kulttuuriympäristöjen vaalimiseen. (YM, alueelliset ympäristökeskukset, TE-keskukset)
- Ruotsinkielisiä kansalaisjärjestöjä sekä kylä- ja paikallisjärjestöjä kannustetaan laatimaan kaksikielisillä alueilla strategian kansalaisvaikuttamisen mahdollisuuksien lisäämiseksi. (VNK, OM)

Peruspalvelut ja asuminen

- Kansallisen laajakaistastrategian tarkistustarve arvioidaan laajakaistastrategian seurantar ryhmän laajakaistakehityksen tilaa Suomessa käsittelevän raportin perusteella. (LVM)
- Tavoitteena on nostaa yksityisteiden valtionapua liikenneinvestointeja pohtineen ministerityöryhmän esityksen mukaisesti 3 miljoonalla eurolla 16,1 miljoonaan euroon. (LVM)
- Pyritään nostamaan perustienpidon rahoitusta liikenneinvestointeja pohtineen ministerityöryhmän esittämällä tavalla. (LVM)
- Tavoitteena on turvata maaseudun peruspalvelutasoiset joukkoliikennepalvelut lisäämällä alueellisten liikennepalvelujen ostoon tarkoitettua määrärahaa. (LVM)
- Käynnistetään ja vakinaistetaan julkisen sektorin kustantamien henkilökuljetusten yhdistelytoiminta (ns. MYK -toiminta) ja kehitetään siihen liittyen kutsuohjaus- ja palvelu-

- bussiliikennettä vuosien 2005 - 2007 aikana. (LVM, SM, STM, OPM, Kansaneläkelaitos)
- Selvitetään edellytykset taksien tavarakuljetuksille määrätyn 100 kg maksimirajan nostamiselle. (LVM)
 - Selvitetään valtionosuusuudistuksen yhteydessä pienten koulujen tuen tarve. (OPM, OPH)
 - Selvitetään palvelusetelin käyttömahdollisuudet maaseudulla eri hallinnonalojen palveluisa. (STM, OPM, KTM, LVM, MMM)
 - Kehitetään maaseutuoloihin sopivia uusia innovaatioita peruspalvelujen alueella esimerkiksi liikkuvia - ja monihoivapalveluja (STM, KTM, OPM)
 - Kuntien hyvinvointipalveluja edistetään ylikunnallisena tai seudullisena yhteistyönä. (STM)
 - Sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillisen koulutuksen ja työelämän yhteyttä tiivistetään eri yhteistyötahojen yhteisellä kampanjalla. (OPH)
 - Yritysten julkisissa neuvonta- ja rahoituspalveluissa painotetaan palveluyrittäjyyden lisäämistä ja maaseudun uusien palvelujen ja tuotannon organisoitumismuotojen kuten yhdistelmäpalvelujen levittämistä. (KTM, TM, MMM, TE-keskukset)
 - Hyvinvointialan palveluyrittäjyyden investointi- ja käynnistystukia kehitetään. (KTM, TM, Finnvera)
 - Tavoitteena on vesihuollon tukitoimenpitein lisätä maaseudulla hyvälaatuisen ja riittävän talousveden sekä asianmukaisen viemäroinnin ja jätevesien käsittelyn piiriin vuositasolla 5 000 taloudella. (MMM/MALO, YM, YTR, alueelliset ympäristökeskukset)
 - Haja-asutusalueiden kyläkauppojen tukijärjestelmän määräraha pyritään säilyttämään vuoden 2004 tasolla. (KTM)
 - Valtion paikallishallinnon palvelujen laatu ja saatavuus turvataan kehittämällä yhteispalveluja ja lisäämällä sähköistä asiointia. (SM, VM)
- ### Maaseudun toimintarakenteiden vahvistaminen
- Tavoitteena on nostaa kylätoiminnan valtionapua vuosittain niin, että saavutetaan suhteessa sama taso kuin toiminnaltaan samanlaajuisilla muilla vastaavilla järjestöillä. (VN, MMM)
 - Koko maan kattavaa toimintaryhmyötä jatketaan myös uudella ohjelmakaudella 2007-2013 ja tavoitteena on, että sen osuus ohjelmarahoituksessa nousee. (MMM, SM, KTM, TM, YTR)
 - Julkishallintoon luodaan kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen hyödyntämiseen soveltuvia uusia työmuotoja. Esimerkiksi tulevaan työllisyys- ja kilpailuohjelmaan otetaan mukaan maaseudun toimintaryhmyön menettelytapaa vastaava rahoitus kohdentaen se kaupunkien aluefoorumien käyttöön. (SM, KTM, MMM, TM)
 - Alueellista maaseutuohjelmaa (ALMA) jatketaan vastaavalla kansallisella ohjelmalla (ELMA),jolla turvataan Etelä- ja Länsi-Suomen maaseutualueiden pienyritysten ja alueen kehittämisen kannalta keskeisten lähinnä yritystoimintaa tukevien hankkeiden rahoitus siirtymäkaudella. (VN, MMM)
 - Seuraavan EU-ohjelmakauden siirtymävaiheen henkilöstökysymyksiin varaudutaan riittävällä määrärahalla. (MMM, TM, KTM, OPM)
 - Sisäasiainministeriö ja maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä tuottavat yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa vuoden 2005 alussa aloittavien

uusien kunnanvaltuutettujen perehdyttäiseksi aineiston, jossa kerrotaan aluekehittämisen asetelmista. (SM, YTR)

- Ohjelma- ja hanketoiminnan rahoitusmenetelmiä ja toimintaohjeita kehitetään kannustaviksi, joustaviksi ja toimintakulttuuriltaan asiakaslähtöisiksi. Näin ehkäistään hankerahan maksatusviiveiden ja omarahoitusriskien syntymistä. (VNK, VM, *elinkeinoministeriöt*)
 - Jotta maatalouden harjoittamiselle saadaan jatkossakin edellytykset koko maassa, maaseudun rahoitusta pyritään suuntaamaan yritystoiminnan monipuolistamiseen sekä maaseutuyhteisöjen toimivuuden vahvistamiseen. Hallitus nimittää työryhmän selvittämään viljelijäväestölle mahdollisia muita kuin perustuotantotehtäviä maaseudun elinvoiman, viljelijöiden tulotason sekä uusien työpaikkojen näkökulmista. Muutosten alueellisten vaikutusten ennakoimiseksi selvitystyöryhmä laatii myös maakunnallisia mallilaskelmia
- maatalouspolitiikan eri vaihtoehtojen alue-
taloudellisesta merkityksestä. (MMM, MTT,
TE-keskukset)
- Maatalous- ja maaseutuasioita käsittelevä ministeriryhmä seuraa maaseutupoliittisen erityisohjelman toteutumista. (VN, YTR)
 - Hallinnon ja aluekehityksen ministeriryhmässä sekä aluepoliittisten toimenpiteiden seurantaryhmässä kehitetään ja seurataan kaupunki- ja maaseutupolitiikan kokonaisuuden ja vuorovaikutuksen edistymistä. (VN, SM)
 - Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän työ kytketään kiinteäksi osaksi Suomen aluekehitysjärjestelmää. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä asetetaan uudelle toimikaudelle 16.5.2005 – 16.5.2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä on valtioneuvoston ja ministeriryhmän apuväline erityisohjelman toteuttamisessa. (VN, MMM, YTR)

6. Erityisohjelman toteutus ja tarvittavat varat

6.1. Valtioneuvosto päättää, ministeriryhmä seuraa, maaseutupoliitikan yhteistyöryhmä avustaa toteutuksessa

Maaseutupoliittinen erityisohjelma on hyvin monenlaisten asioiden kooste. Siksi myös ohjelman toteutus on useiden osien prosessi:

- valtioneuvosto hyväksyy maaseutupoliittisen erityisohjelman
- erityisohjelman ja aika ajoin kokonaisuohjelman edistymistä käsitellään maaseutupoliittisessa ministeriryhmässä ja eduskunnan maaseutuverkostossa
- erityisohjelman jokaiselle esitykselle valtioneuvosto on määrittänyt vastuutahon
- YTR laatii erityisohjelman toteuttamisesta muistion kaksi kertaa vuodessa
- valtioneuvoston kanslia ja YTR seuraavat ohjelman vaikuttavuutta valituin indikaattorein raportoiden niistä maaseutupoliittiselle ministeriryhmälle
- maaseutupoliittisen järjestelmän toiminta, ml. erityisohjelma, arvioidaan kerran hallituskaudessa
- hankerahoitusta suunnataan tutkimuksiin ja verkostohankkeisiin, joilla erityisohjelmaa toteutetaan
- YTR järjestää erityisohjelmaa/kokonaisuohjelmaa esitteleviä tiedotus- ja koulutustilaisuuksia ja seminaareja

Valtioneuvoston erityisohjelmaa koskeva päätös antaa maaseutupoliitikalle välttämättömän poliittisen tuen. Sitä vahvistaa maaseutupoliittisessa ministerityöryhmässä tapahtuva ohjelman toteutuksen seuranta. Käytännön toimenpiteet ohjelman toteuttamiseksi ovat ao. ministeriöiden ja maaseutupoliitikan yhteistyöryhmän vastuulla.

Teema- ja työryhmien työ sekä valtakunnallisten hankkeiden rahoitus ovat olleet olennainen osa

maaseutupoliitiikkaa. Teemaryhmät vahvistavat alueellista oman teemansa toimintaa ja tuottavat tietoa niin YTR:n kautta kuin suoraan oman alan ongelmakysymyksistä. Verkostojen rakentamisessa ja alan toimijoiden yhteistyössä on viime vuosina edistytty merkittävästi.

Valtakunnallisten hankkeiden kynnyskysymys on laajojen verkostohankkeiden rahoitusmahdollisuuksien parantaminen. Muutama vuosi sitten näitä hankkeita ei vielä syntynyt. Nyt välttämättömät perustyöt on tehty, valmiuksia on ja siksi varoja tarvitaan lisää.

6.2. Valtiontaloudelliset vaikutukset

Maaseutupoliittinen erityisohjelma on sisällöltään ja toteutusvastuultaan laaja. Suurin osa erityisohjelman sisältämistä toimenpiteistä on sellaisia, jotka eivät vaadi lisäresursseja tai joiden rahoitus on huomioitu valtiontalouden kehyksissä ja vuoden 2005 talousarvioesityksessä. Vain muutamat välttämättömänä pidetyt toimenpiteet vaativat lisäresursseja, joita koskevat esitykset käsitellään valtiontalouden kehysten ja talousarvioiden valmistelun yhteydessä. Päätöksen mukaan erityisohjelmaa toteutetaan valtiontalouden kehysten ja talousarvioiden puitteissa sekä olemassa olevia varoja uudelleen kohdentamalla. Ao. ministeriöt ottavat huomioon maaseutupoliitikan tarpeet toiminta- ja taloussuunnitelmissaan.

Rahoitusasetelmassa on kahdenlaisia päätöksiä. Toiset ovat maaseutupoliittiseen kehittämiseen tarkoitettuja, julkisia varoja koskevia ja samalla yksityisten varojen lisäämiseen tähtääviä päätöksiä. Toiset taas ovat vuosikausia politiikanteossa esiintyneitä maaseudun olosuhteiden kohentamisen peruskysymyksiä, jotka luonnollisesti esiintyvät maaseutuohjelmassa, mutta mahdolliset lisävarat ovat valtiontalouden tilan ja poliittisten päättäjien harkinnan varassa. Edellisen kategorian määrärahoitukset ovat pienempiä, jälkimmäis-

ten suurempia. Toisaalta *edellisten strateginen ja välillinen vaikutus on suurin.*

Toisen kategorian toimenpiteiden tarkkoja taloudellisia vaikutuksia on mahdoton esittää. Ne ovat kuitenkin selvästi suuremmat kuin ensimmäisen kategorian valtiontaloudelliset vaikutukset. Mo-

net toimenpiteet ja taloudellisesti suurimmat vaikutukset liittyvät tiestöön ja liikkumiseen. Asiat eivät ole uusia, mutta ne ovat jatkuvasti tärkeitä. Maaseutupoliittisen erityisohjelman painopiste on toimintarakenteiden muuttamisessa. Myös siihen tarvitaan hieman valtion rahoitusta. Nämä varat saadaan takaisin toimintojen vireytymisenä.

Julkaisusarjassa aiemmin ilmestyneitä julkaisuja:

- 1/2004 Horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman väliarviointi
ISBN 952-453-152-6
- 2/2004 Suomen LEADER+ -ohjelman väliarviointi 2003
ISBN 952-453-158-5
- 3/2004 Alueellisen maaseudun kehittämisohjelman (ALMA) väliarviointi
ISBN 952-453-160-7
- 4/2004 Suomen maaraaportti kotieläinten geenivaroista FAO:lle
ISBN 952-453-116-5
- 4a/2004 Country Report on Farm Animal Genetic Resources
ISBN 952-453-162-3
- 5/2004 Kansallisen laatustrategian väliarviointi, alkutuotannon osalta loppuraportti
ISBN 952-453-156-9
- 6/2004 Kohti yhteyksien maaseutua - Selvitys EMOTR-rahoituksista maaseudun tietoyhteiskuntahankkeista
ISBN 952-453-165-8
- 7/2004 Kansallinen metsäohjelma 2010 - Seurantaraaportti 2002-2003
ISBN 952-453-172-0
- 8/2004 EU:n metsäasiat - Suomen kannat
ISBN 952-453-176-3
- 9/2004 Metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt
ISBN 952-453-178-X
- 9a/2004 Särskilt viktiga livsmiljöer som avses i skogslagen
ISBN 952-453-179-8
- 10/2004 Kansallinen paikkatietostrategia
ISBN 952-453-180-1
- 11/2004 Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tietohallintostrategia 2004-2007
ISBN 952-453-181-X
- 12/2004 Neljäs ministerikonferenssi metsien suojelemiseksi Euroopassa. Wien 28.-30.4.2003. Päätökset
ISBN 952-453-185-2
- 13/2004 Johannesburgin kestävän kehityksen huippukokouksen päätökset:
Strateginen arvio uusiutuvia luonnonvaroja ja maaseutua koskevista toimista
ISBN 952-453-195-X
- 14/2004 Mosse puolimatassa - monimuotoisuuden tutkimusohjelman alustavat tulokset
ISBN 952-453-202-6

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ

PL 30, 00023 VALTIONEUVOSTO